

men non solum conjugium sacerdotum, quod sacrilegium est, non conjugium, sed etiam sanctorum matrimonium sine pollutione quadam, et turpitudine non exerceri, satis testatur rebellio membrorum, et verecundia humana in illo actu, quæ secretum semper querit, ut notavit B. Augustinus lib. XIV de civitate Dei, cap. 17.

Deinde, impedit studium orationis, et lectionis, in quo assidue sacerdos versari debet. Oratio enim requirit mentem elevatam, purgatam, et tranquillam; actus autem conjugii, ut B. Augustinus docet lib. XIV. de civit. Dei, cap. 16. maxime hebetat aciem mentis, et deprimit ad inferiora, et perturbat et animam ipsam carnalem quodammodo facit.

Tertio, impedit efficaciam prædicationis, ut Ambrosius docet lib. I de officiis cap. ultim. quomodo enim efficaciter exhortabitur viduas et virgines, qui liberis perpetuo operam dat?

Quarto, impedit curam pastorem, nam qui uxorem, et liberos habet, de illis semper cogitat, et affectus, quo oves suas prosequi deberet, in uxore et filiis totus consumitur, et tamen (ut Ambrosius docet lib. I de officiis, cap. 7.) plus diligendi essent filii spirituales, quam carnales.

Quinto, impedit curam pauperum, et illam hospitalitatem, et benignitatem, quam Apostolus tantopere commendat; nam qui uxorem, et liberos habet, debet eis thesaurizare, et raro inveniuntur conjugati qui superfluum habeant. Adde, quod cum Clericus non possit filiis relinquere beneficia, et tamen omnis Pater cupiat bene prospectum filiis suis, cogentur esse avarissimi, et vendere Sacramenta.

Sexto, impediret Sacramentorum administrationem; tunc enim vix distinguerentur Clerici a Laicis, et esset sicut populus, sic sacerdos. Quod experientia testatur; nam tempore Gregorii VII. cum in Germania cœpissent sacerdotes uxores ducere, tantus contemptus Sacramentorum secutus est ut passim Laici Sacramenta administrarent, ut Joannes Nauclerus, et alii referunt. Itaque merito B. Epiphanius heresi 39. dicit, propter honorem sacerdotii necessariam esse continentiam. Superest argumenta solvere. Ac primum solvam argumenta Calvinii eodem ordine quo ipse proponit.

(1) I. Cor. X, 11; I. Joan. II, 18.

CAPUT XX.

Solvuntur argumenta Calvinii.

Argumentum primum. Deus reliquit matrimonium liberum, ergo nulli homini licuit id prohibere, et confirmatur ex Apostolo I. Timoth. IV. ubi notam hæreticorum esse dicit prohibere nuptias.

Respondeo, concedimus totum argumentum; neque enim Ecclesia prohibet matrimonium, aut cogit illum ad celibatum absolute suscipiendum, sed solum requirit eam conditionem in iis, qui initiari volunt sacris mysteriis, quam si quis nolit accipere, potest non accipere, sed non initiabitur. Quemadmodum non censetur Ecclesia prohibere judicia forensia, nec officium tortoris, etiamsi nolit talia ab Ecclesiasticis fieri. Ad locum Apostoli dicimus cum Hieronymo lib. I. in Jovinianum, et Augustino lib. XXX. contra Faustum, cap. 4 et 6. Ambrosio, Chrysostomo, aliisque in hunc locum, notari ab Apostolo eos, qui absolute nuptias ut malas prohibebant, quales fuerunt Tatianus, Marcion, et Manichæus.

Sed forte objiciunt, quia Apostolus dicit id futurum in novissimis diebus. Respondeo, novissimos dies intelligi totam hanc ultimam ætatem, quæ est a Christo usque ad judicium. Nam Apostolus ait: *Nos sumus in quos fines sæculorum devenerunt.* Et: *Filii novissima hora est (1).* Adde, quod vox Græca non est *ἰσχυρός* sed *ἰσπίρος*, id est, non in ultimis, sed in posterioribus temporibus. Neque id negare possunt adversarii, nisi velint Manichæos et Encratitas ab Apostolo notatos non fuisse, qui tamen apertissime nuptias prohibebant. Nec enim illi in ultimis temporibus fuerunt.

Sed objicit Petrus Martyr in lib. de celibatu, et votis monasticis, sanctum Augustinum, qui lib. II de moribus Manichæorum, cap. 18. et in epist. 74. ad Deuterium, testatur Manichæos non prohibuisse nuptias nisi electis suis, qui erant apud eos quasi Sacerdotes, et Monachi; et tamen dicit eos notari ab Apostolo, cum ait, doctrinam esse demoniorum, prohibitionem nuptiarum;

Respondeo. Idem Augustinus lib. XXX. contra Faustum, cap. 6. scribit, a Manichæis interdictas nuptias simpliciter, quia etsi eas permittebant auditoribus suis, id faciebant, quia non poterant aliud obtinere: « Nec ideo, inquit, vos dicatis non prohibere, quia multos vestros auditores in hoc obedire nolentes, aut non valentes, salva amicitia toleratis. » Hæc ille. Nos autem non solum toleramus Christianos conjugatos, sed etiam laudamus. Ac præterea Manichæi auditoribus suis sic nuptias permittebant ad explendam libidinem, ut lamen conceptum, et liberorum procreationem cavendam esse moneant. Quod est nuptias apertissime detestari. Catholici autem ideo potissimum nuptias laudant, quod ad procreationem liberorum a Deo institutæ fuisse noscuntur.

Argumentum secundum. Apostolus I. Timoth. III et Tit. I. cum absoluti Episcopi ideam exprimeret, inter reliquas dotes, et virtutes, quas in eo requirebat, ausus est conjugium ponere: ait enim, unius uxoris virum esse eligendum.

Respondeo, falsissimum est, quod Apostolus inter dotes, aut virtutes absoluti Episcopi ponat conjugium: ad quod probandum sufficere deberet, quod quotquot Sanctissimi Episcopi hæctenus fuerunt, omnes continentes fuerunt, et supra diximus: quos certe nullo modo credibile est, aut non intellexisse verba Pauli, aut ei obtemperare noluisse. Præterea cum idem Paulus, I. Corinth. VII. hortetur ad continentiam, et dicat bonum esse inuptis et viduis, ut sic permaneant, et: *Qui nubit benefacit, qui non nubit melius facit (1)*; quomodo credibile est eundem Paulum inter dotes, et virtutes Episcopi posuisse ut uxorem habeat? Adde, quod non solum Chrysostomus et alii Patres in hunc locum docent, Paulum non fuisse legem, ut episcopi habeant uxores, sed solum ut non habeant, vel habuerint plures quam unam: sed etiam Martinus Lutherus in propositionibus de digamia contendit ista verba: *Unius uxoris virum*, esse accipiendam negative, non positive, ita ut non teneatur Episcopus habere unam, sed teneatur non habere plures feminas una cum uxore.

At, inquit Calvinus, Paulus ibidem, ubi descriperat quales debeant esse Episcopi et Diaconi, describit etiam quales debeant esse eorum uxores. Respondeo, Paulum, ubi di-

cit: *Mulieres similiter pudicæ etc.* vel loqui de mulieribus generatim, ut Ambrosius exponit, vel de Diaconissis, quæ viduæ erant; ut Chrysostomus et Theophylactus docent, vel si loquatur de uxoribus Episcoporum et Diaconorum, loqui de uxoribus, quas acceperant ante ordinationem, non quas postea accepturi essent.

Argumentum Tertium. Apostolus Hebr. XIII citra exceptionem secure pronuntiat, honorabile esse inter omnes conjugium: Cur non etiam inter Sacerdotes?

Respondeo, argumentum facile in ipsum retorqueri posse, si enim conjugia omnium sunt honorabilia, etiam conjugia consanguineorum in primo aut secundo gradu erunt honorabilia, et conjugia adolescentium in jussu parentum contracta, erunt honorabilia, quæ tamen Calvinus improbat libro IV, cap. 19. §. 37. Instat. Dico igitur, tribus modis posse exponi illud *In omnibus*, Græce, *ἑν παντι*. Primo, ut in omnibus, idem sit, quod omni ex parte, id est, conjugium honorabile est in omnibus, quæ conjugi sunt, sive Sacramentum, sive fidem, sive prolem consideres: ita (Œcumenius in hunc locum. Secundo, ut omnibus significet apud omnes, id est, nemo debet conjugium reprehendere, etiamsi virginitatem ipse profiteatur; ita videtur accepisse Fulgentius lib. de fide ad Petrum cap. 3. Denique, in omnibus, id est, in omnibus legitime conjunctis, quicumque illi sint, sive senes, sive juvenes, sive nobiles, sive obscuros, sive Græci, sive Hebræi etc. Ita Theophylactus in hunc locum, et hæc videtur magis litteralis expositio, sed parum refert.

Argumentum quartum. Apostoli exemplo suo docuerunt, nullius, quamvis excellentis functionis sanctitate, indignum esse conjugium, nam eos uxores non solum habuisse, sed etiam circumdixisse testatur Paulus I. Corinth. IX, cui loco etiam addi potest illud Philipp. ult.: *Rogo te etiam Germanæ compar adjuva illas etc. (2)*. Posset enim commode verti, Germana conjux, quod Græce scriptum est.

Respondeo, non esse omnino certum, qui ex Apostolis uxorem habuerint, et qui non habuerint. Tertullianus libro de Monogamia, et Hieronymus libro I in Jovinianum existimant præter Petrum, cujus socrum in Evangelio legitimus, nullum alium Apostolo-

(1) I. Cor. VII, 38. — (2) Philipp. IV, 3.

rum uxorem habuisse. S. Ignatius in epistola ad Philadelphenses dicit, Petrum et Paulum, et reliquos Apostolos conjugatos fuisse, excepto Joanne, quamquam in Vaticano codice, et quibusdam aliis vetustis non habetur nomen Pauli. Clemens quoque Alexandrinus lib. III Stromatum circa medium, aliquos Apostolorum, et nominatim Paulum uxorem habuisse asserit ex locis citatis. Sed quidquid de hoc sit, certum est eos ex Apostolis, qui uxorem habuerunt, postquam vocati a Christo fuerunt, officio conjugali renuntiassent, ut beatus Hieronymus docet lib. I in Jovinianum, et satis colligitur ex cap. X Matth.: *Ecce nos reliquimus omnia, et secuti sumus te*. Statim enim Dominus explicans, quid sit relinquere omnia, adjicit: *Omnes qui reliquerit patrem, aut matrem, aut uxorem etc.* (1)

Ad locum igitur illum I. Cor. IX, ubi dicitur: *Nunquid non habemus potestatem sororem mulierem circumducendi, sicut ceteri Apostoli, et fratres Domini, et Cephas?* (2) Dico Apostolum non de uxore, sed de piis feminis loqui, quæ sequebantur Apostolos et eis ministrabant, sicut etiam Dominum sequebantur Luca VIII. Ita fere omnes Græci et Latini exponunt, ut Chrysostomus, Theodoretus, Œcumenius, Theophylactus, Ambrosius, Haymo, et alii in hunc locum. Necnon Tertullianus libro de Monogamia, B. Hieronymus libro I in Jovinianum, B. Augustinus libro de opere Monachorum, cap. 4 et 5. et certe proprietas linguæ Græcæ hoc satis ostendit. Nam dicit *ἑαυτῶν γυναῖκα περιεργάζεσθαι*, sine ullo articulo. Si enim de uxore loqueretur, diceret: *τῆς γυναῖκος*; uxor enim certa quædam mulier est. Adde, quod Clemens Alexandrinus, qui unus ex veteribus exposuit hunc locum de uxore Apostolorum, ibidem addit: quod etsi uxores erant, tamen cessaverat inter eos conjugale officium, et loco sororum, non loco uxorum ab Apostolis habebantur, quod nobis sufficit contra hæreticos.

Occurrit Petrus Martyr in cap. IX prima ad Corinth. ubi probat tripliciter Apostolum loqui de uxore. Primo, quia aliqui non diceret, sorores mulieres, sed sorores tantum, cum constet omnem sororem esse mulierem. Secundo, quia non diceret, potestatem circumducendi mulierem, quod sonat auctoritatem, sed diceret consuevisse mu-

lieres sequi, ut legimus Luc. VIII. Tertio, quia si illæ mulieres aluissent Apostolos ex suis facultatibus, falsum esset quod Apostoli accepissent sumptus a populis, ergo loquitur de uxore, quæ sequebantur Apostolos viros suos, et non eos alebant, sed ab eis alebantur ex sumptibus populorum.

Ad Primum dico, sic vocari sorores mulieres, sicut Act. I dicuntur viri fratres, nisi quod Paulus, ut sæpe solet, mutavit ordinem, et dixit sororem mulierem, pro mulierem sororem. Ad Secundum dico, potestatem, de qua Paulus loquitur, non fuisse in mulieres, sed in actionem eas circumducendi, si sequi vellent, vel si in mulieres erat potestas, dicam, Apostolos habuisse auctoritatem in eas mulieres, non virorum in uxores, sed doctorum in discipulas. Ad tertium dico vel eas mulieres non fuisse divites, et non ministrasse pecunias, sed obsequium tantum, accipientes pecunias a populis, quibus Apostoli prædicabant, vel fuisse divites, et aluisse Apostolos, sed non semper fuisse cum Apostolis, et ideo Apostolos aliquando fuisse nutritos a populis, aliquando ab illis mulieribus.

Ad locum ex Phil. IV dico duo. Primo, non de uxore Pauli hic agi, sed de viro aliquo, quem Paulus vocat Germanum comparem, seu conjugem, aut conjugalem, *συνζυγος* enim significat eum, qui idem jugum trahit. Vocat autem eum conjugem, vel quia erat maritus alicujus ex feminis antea nominatis, id est, Evodiæ aut Synthiches, ut Chrysostomus et Theophylactus dicunt, vel quia erat socius sibi in Evangelii prædicatione, ut Theodoretus et Haymo docent; vel certe est ejus nomen proprium viri, ut vult Œcumenius.

Quod autem ita sit, id est, quod non loquatur de uxore, suadent hæ rationes. Prima, quia plurimi veterum asserunt, Paulum non habuisse uxorem, ut Hieronymus in epistola ad Eustochium de virginitate. Hilarius in Psalm. CXXVII. Augustinus libro de gratia et libero arbitrio, cap. 4. Epiphanius hæresi 58. Valesiorum, Ambrosius in c. VII prioris ad Corinth. et in exhortatione ad virgines, Tertullianus in utroque libro ad uxorem. Item Chrysost. Theodoretus, aliique veteres omnes in hunc locum, excepto Clemente Alexandrino. Secunda, quia, ut Theophylactus notavit, si de uxore loqueretur,

non diceret *uxora*, sed in genere feminino *uxoria*. Non enim tam politus erat Apostolus ut Atticisimis uteretur. Tertia, quia, ut dicit Œcumenius, non est credibile uxorem Pauli habitasse Philippis, et non potius in Judæa, vel certe in Tarso Cilicia, unde Paulus oriundus erat. Quarta, quia, ut Ambrosius notavit in I. Corinth. VII, Paulus adolescens a Domino vocatus est, quo tempore non est credibile eum uxorem habuisse, et certum est postea non accepisse. Quinta, quia, ut notavit Theodoretus, Paulus I. Corinth. VII ponit se inter eos qui non habebant uxores: *Innuptis, et viduis, inquit, dico, bonum est illis si sic permanserint, sicut et ego; Quod si non se continent, nubant*. At epistola ad Corinthios scripta est ante epistolam ad Philippenses, ut idem Theodoretus ostendit in præfatione commentarii in epistolas. Igitur vel Paulus accepit uxorem postquam scripserat ad Corinthios, quod est incredibile, aut non habuit uxorem cum scriberet ad Philippenses.

Dico Secundo, quod si constaret Paulum loqui de uxore sua, tamen certum etiam nobis esse deberet, eum ab uxore separatam fuisse, quoad thorum. Quod enim Paulus vitam continentem duxerit cum Evangelium prædicabat, evidenter deducit ex I. Corinth. VII B. Augustinus libro de gratia et libero arbitrio, cap. 4.

Argumentum Quintum et ultimum Calvinii sumitur ex historia Socratis lib. I, cap. 8. et Sozomeni lib. I, cap. 22. ubi dicunt, quod cum Nicænum Concilium legem ferre vellet, ne liceret Clericis cum uxore suis dormire, surrexit Paphnutius confessor, et Synodus tota in ejus sententiam ivit, et continentiam ab uxore in arbitrio ejusque reliquit.

Respondeo, hoc testimonium aliquod habere momenti pro sententia Græcorum, sed nullum penitus pro errore Lutheranorum. Nam uterque auctor in eodem loco testatur Paphnutium adjectisse, bonum sibi videri, ut secundum antiquos Canones prohibeatur Clericis, ne post ordinationem ullo modo uxores ducant, sed solum permittatur uti illis, quas ante ordinationem acceperant. Nonne hoc totum contra Lutheranos est, qui post Sacerdotium uxores ducunt?

At neque pro Græcorum errore magnum est præsidium in hoc testimonio Socratis et Sozomeni. Nam vel totum est falsum quod isti de Paphnutio tradunt, vel certe (quod

magis credo) tale aliquod tunc accidit, sed non bene ab istis narratum est. Fortasse voluerunt Patres Concilii graviore penas constituere in Clericis incontinentes, quales tunc aliquos fuisse ex Epiphano et Ambrosio locis notatis intelligi potest, et Paphnutius suavis non esse id faciendum.

At quod Concilium statuerit, continentiam esse relinquendam in arbitrio Clericorum nullam habet apparentiam, nec debet illis auctoribus credi. Primo, quia Sozomeni historia a S. Gregorio reprobatur, lib. VI, epist. 31.: *« Quia, inquit Gregorius, multa mentitur. »* Socrates autem, ut omittam cætera, lib. V sua historia, cap. 24. tria clara mendacia dicit. Primo: *licuisse suo tempore unicuique celebrare Pascha quando vellet, nec de hac re Ecclesiam aliquid certi statuisse*. At constat, Nicænam Synodum statuisse ut Pascha semper celebraretur prima Dominica post quartadecimam lunam primi mensis; ejus Canonis meminerunt Epiphanius hæresi 70. Audianorum, et Ambrosius lib. X, epistola 83. Eusebius in vita Constantini, Athanasius in libro de Synodis Arimini et Seleucia, Secundo dicit, in Romana Ecclesia non jejunari ante Pascha, nisi tres hebdomadas, et tamen vocari Quadragesimam. At S. Leo, qui eodem tempore vixit, quod Socrates, sermone 4. de Quadragesima dicit, Romæ jejunari XL dies, et idem dicit Gregorius homil. 16. in Evangelia, et certissimum est. Tertio dicit, Romæ non jejunari in Sabbatis, cum tamen contrarium sit certum ex Augustino epistol. 86 et 118. ad Januarium. Si ergo in historia sui temporis Socrates tam aperte mentitur, vel certe refert quæ non scit, quæ fides adhiberi illi potest in historia Concilii Nicæni, quod annis plusquam centum ante ejus ætatem celebratum est?

Præterea, historia ista de Paphnutio manifeste pugnat cum verbis Epiphani contra hæres. 59. ubi ait, esse contra Canones Ecclesiasticos, quod Sacerdos vel Diaconus liberos gignat; et cum verbis Hieronymi lib. contra Vigilantium, ubi dicit in Oriente et Ægypto non esse licitum Sacerdotibus et Diaconis uxores uti, quod sane falsum est, si Nicæna Synodus, in Oriente paulo ante celebrata, uxorum usum illis concessit. Vel ergo Epiphanius et Hieronymus, vel Socrates et Sozomenus mentiuntur. At certe magis credendum est Epiphano et Hieronymo viris sanctis, et qui vicini fuerunt tempori-

(1) Matth. XIX, 27 et 29. — (2) I. Cor. IX, 5.

bus Concilii Nicæni, quam Socrati et Sozomeno hereticis, et multo recentioribus.

Deinde, quomodo cohæret illa narratio de Paphnutio cum canone tertio Concilii Nicæni, ubi prohibetur Episcopis, Presbyteris, Diaconis, ne ullam domi mulierem habeant, præter matrem, sororem, amatam? Et hoc argumento convictus Lutherus, in lib. de Conciliis, parte prima dicit, Patres Concilii noluisse sequi sententiam Paphnutii, quamvis etiam contrarium Lutherus alibi scripserit.

Denique, qui fieri potest, ut nec Rufinus, qui nulla de Concilio Nicæno et Paphnutio scripsit lib. I. historie Ecclesiasticae, nec ullus alius ex veteribus ante Socratem hujus rei meminerit, nec ullum vestigium tantæ rei in actis Concilii exstet? Quod autem quidam dicunt, Suidam, qui hujus rei meminit in vita Paphnutii, fuisse paulo post tempora Constantini, aperte falsum est; nam Suidas aliquot sæculis Socrate posterior est, quippe qui scribit etiam vitam Joannis Damaseni.

CAPUT XXI.

Solvuntur argumenta Philippi.

Nunc ad argumenta Philippi veniamus. Argumentum Primum. Conjugium est de jure divino. Gen. I: *Crescite et multiplicamini* (1): Et de jure naturæ, ut patet ex naturali appetitu generandi: at jus divinum et naturæ non potest tolli ulla humana lege, ergo etc. Et confirmatur. Nam sicut nemo potest obligari a se, vel ab alio ad non comedendum, quia hoc esset contra naturalem inclinationem conservandi individuum, ita nemo potest obligari a se vel ab alio ad non ducendum uxorem, quia id esset contra naturalem inclinationem conservandi speciem.

Respondeo, verbum Domini non præceptum sonare, sed naturæ institutionem exprimere. Nam etiam avibus, et brutis animantibus ibidem Deus dixit: *Crescite et multiplicamini*; quibus tamen nihil proprie præcipi potest. Præceptum autem naturale esse de conjugio ineundo, concedi potest, sed quia

est affirmativum, non obligat nisi in casu necessitatis, id est, quando periculum immineret, ne humanum genus periret. Et per hæc respondetur ad confirmationem.

Nam sicut non tenemur comedere, nisi quando periculum est, ne pereat individuum, ita non tenemur ducere uxorem, nisi quando periculum esset, ne species humana periret. Ad quod respicientes Patres dixerunt, illud: *Crescite et multiplicamini*, tunc fuisse præceptum singulis hominibus, quando terra erat vacua, ut in exordio mundi, et mox a diluvio. Nunc autem cum terra plena sit, cælum esse replendum, quod melius continendo, quam nubendo fit; Etsi enim hæc solutionem Philippus ridet, tamen est Tertulliani lib. de Monogamia ante medium, Cypriani lib. de Habitu Virginitum, Hieronymi lib. I in Jovinianum, et Augustini de sancta Virginitate, cap. 9. et ipse textus hoc docet; nam postquam Deus dixit: *Crescite et multiplicamini*, subdit, quasi rationem reddens: *Et replete terram*. Itaque tunc solum vim præcepti illa verba habent, cum terra est vacua. Denique, si Philippus vult jure divino et naturali quocumque tempore teneri homines omnes ad conjugium, injuriam facit Christo, Joanni, innumerisque aliis sanctissimis viris, qui sine uxore vixerunt.

Argumentum Secundum. Apostolus præcipit omnibus, qui donum continentiae non habent, ut nubant, I. Cor. VII: *Propter fornicationem autem unusquisque uxorem suam habeat* (2).

Respondeo, Apostolum loqui de conjugatis, qui cum in Paganismo uxores duxissent, post conversionem ad fidem, dubitabant an deberent uxoribus uti; iis enim respondeat, ut unusquisque uxorem suam retineat, ut conjugale debitum invicem reddant. Ita Tertullianus lib. de Monogamia, et B. Hieronymus lib. I in Jovinianum, et patet ex sequentibus. Nam paulo post addit: *Dico autem non nuptis, et viduis, bonum est eis si sic permanserint*. Et: *Solutus es ab uxore, noli querere uxorem* (3).

Adde etiam, non esse hoc præceptum Apostoli, sed consilium, vel permissionem potius, sicut illa ejusdem capituli: *Si non se continet, nubat, et si nupserit virgo, non peccavit* etc. (4) Est enim sensus Apostoli, ut Hieronymus ibidem et Chrysostomus, et Ambrosius et alii in hunc locum exponunt: Bo-

(1) Gen. I, 22. — (2) I. Cor. VII, 2. — (3) I. Cor. VII, 8 et 27. — (4) Id. 9 et 28.

num est mulierem non tangere, et vel uxorem non ducere, vel post eam ductam ex consensu ab officio conjugali abstinere; tamen si timetis fornicationem, bene facitis uxori adhaerendo, quia melius est carere perfectione virginitatis, quam incidere in flagitia fornicationum.

Adde tertio, hæc omnia dici iis, qui votum continentiae non habent. Qui enim voverunt continentiam, iis non dicitur: *Unusquisque uxorem suam habeat, et virgo si nupserit, non peccavit*. Sed dicitur: *Redde altissimo vota tua*. Et: *Damnationem habent, quia primam fidem irritam fecerunt* (1). Hanc exceptionem discrete ponunt Hieronymus lib. I in Jovinianum, in illud: *Si nupserit virgo non peccavit*. Chrysostomus in commentario ejusdem loci. Epiphanius heresi 61. eadem verba exponens. Item Augustinus in Psalm. LXXXIII tractans eadem verba: et Gregorius lib. VI, cap. 4. in lib. Regum, tractans illud: *Unusquisque uxorem suam habeat*.

Argumentum Tertium. Lex pontificia, quæ colibatam sacerdotio adjunxit, dissentit a Conciliis antiquis, proinde iniqua censenda est. Quæ autem sint illa Concilia, ipse non dixit. Nos tamen adducamus quæcumque adduci possunt. Primo est Canon Apostolorum sextus: *Episcopus aut Presbyter uxorem propriam nequaquam obtentu religionis abiciat*.

Secundo est Canon Concilii Gangrensis quartus: *Quicumque discernit a Presbytero, qui uxorem habuit, quod non oporteat eo ministrante de oblatione percipere, anathema sit*.

Tertio est Canon 13 sextæ Synodi, qui diserte reprobat morem Romanæ Ecclesie, quæ jubentur profiteri continentiam, qui sacris initiantur.

Quarto est Canon 3 Concilii V Carthaginiensis, in quo statuitur, ut Episcopi, Presbyteri, Diaconi se abstinere ab uxoribus in propriis terminis, id est, in ordine vicis suæ, ut exponunt Trullani Patres Canone jam citato.

Quinto est Canon Aliter, dist. 34. ubi Stephanus Papa dicit, in Orientali Ecclesia Ecclesiasticos viros matrimonii copulari, nec eum morem reprehendit. Ergo falsum est, quod sæpe diximus, nunquam esse auditum quod liceret post sacram ordinationem uxorem ducere.

Ultimo est Canon B. Augustini 35. quæst. 1. can. Cum igitur, ubi dicitur: *« Ecclesia, post Apostolum instituta, quadam consilia perfectionis addidit, utpote de continentia Clericorum etc. »* Ergo hoc consilium, non præceptum est. Hæc forte sunt omnia quæ ex jure Canonico pro sententia hæreticorum adduci possunt.

Ad Primum respondit Humbertus Cardinalis in lib. contra Nicetam, et habetur hæc responsio sub nomine Leonis IX, dist. 31. can. Omnino, Apostolos ut cura sua, et si liceret quoad thorum, debent enim adhuc eas alere, et eis in omnibus providere. Id quod exposuit Concilium Trullanum can. 48. ubi dicitur: quod Episcopi uxor debet in monasterio aliquo degere, et providentia Episcopi viri sui frui. Necnon Concilium Turonense II, can. 8. ubi dicitur, quod Episcopus conjugatus debet habere uxorem ut sororem, et ejus curam gerere, absque tamen ulla suspitione carnalis commercii. Adde, quod iste ipse Canon non pro nobis facit; nam Græca vox pro qua habemus (religionis) est *εὐλαβεία*, quæ cautionem proprie significat. Itaque sensus est, Episcopus ut Presbyter nequaquam prætextu cautionis uxorem abiciat, id est, ne curam uxoris dimittat, eo prætextu quod tenetur ab ea se continere.

Ad Secundum dico, anathema dici eis, qui putant matrimonium ex se esse malum, et propterea existimant non licere sacra facere ei qui uxorem habuit, etiamsi ab illa se contineat. Id ita esse, patet, tum quia in ipso primo Canone dicitur anathema iis qui putant nuptias absolute esse malas, et in hoc canone quarto non dicitur, qui uxorem habet, sed qui uxorem habuit.

Ad Tertium dico illos Canones non esse ullius approbati Concilii. Nam veræ sextæ Synodus nullo Canone edidit, ut patet ex VII Synodo, actione 4 et 5. Sed post VI Synodum quidam Episcopi convenerunt Constantinopoli, et in palatio Imperatoris Justiniani II, quod Trullum dicebatur, canones istos ediderunt nomine sextæ Synodi. Cæterum hos canones non solum nullus Romanus Pontifex probavit, sed etiam aperte improbat Sergius Papa, qui tunc sedebat, ut Beda scribit, in lib. de sex ætatibus in Justiniano, et Paulus Diaconus lib. VIII, cap. 9.

(1) I. Cor. VII, 2 et 28.

de Rebus Romanis. Vocat autem Beda erraticam Synodum cœtum illorum Patrum, qui hos canones ediderunt. Adde, quod etiam isti Canones aliquid valerent, nihil tamen jurent causam Lutheranorum, non enim permittunt, ut ulli Clerico post sacrorum ordinum susceptionem liceat uxorem ducere, quod Lutheranis faciunt, sed solum ut liceat uti uxore ante ordinem ducta, et hoc etiam non permittunt Episcopis, sed solum inferioribus Clericis, ut patet ex can. 6, 12 et 48.

Ad Quartum dico, verba Latina Concilii non esse, in propriis terminis, sed secundum priorum statuta, vel, secundum propria statuta, id est, secundum legem conditam in Conciliis prioribus Carthaginiensibus, ac præcipue in II Carthaginiensi, can. 2. Græci autem hæc verba male intelligentes verterunt, *κατὰ τοὺς αἰῶνες ὄρους*. Quamquam etiam hæc ipsa Græca verba non male reddi possent, secundum proprias definitiones. Sed cum Latinum sit Concilium, non Græcum, non multum laborandum est de Græca lectione. Prohiberi autem in hoc Concilio omnem usum uxorum sacris hominibus, patet ex Augustino lib. II de adulterinis conjugii, cap. 20, qui Augustinus illi Concilio interfuit. Item ex eo quod iste Canon loquitur eodem modo de Episcopis, et de aliis. At Patres Trullani non permittunt Episcopos misceri unquam suis uxoriibus.

Ad Quintum dico Primum, Canonem illum forte nullius esse auctoritatis; nam nec dicit Gratianus quotus sit Stephanus ille, qui eum Canonem edidit, cum plurimi fuerint Pontifices ejus nominis, nec ullius Stephani epistola exstat, ubi ille Canon habeatur. Dico Secundo, absque ullo dubio auctorem ejus Canonis, cum dicit Orientales Clericos matrimonio copulari, non velle dicere, uxores ducunt, sed matrimoniale officium exercent, ut glossa explicat. Nam cum certum sit ex Conciliis plurimis, et ex ipsa praxi et confessione Græcorum, nunquam fuisse licitum, nec nunc haberi licitum in Græcia, ut in sacris existentes ducant uxores, vel ille Stephanus falsum dicit, vel tantum intelligit, ut nos diximus, matrimonio copulantur, id est, matrimonii copulam exercent. Porro hoc ipsum etsi Romana Ecclesia non probat, et abusum esse judicat, tamen permittit Græcis; et si errorem alium non haberent, facile pax componeretur.

(1) Matth. XIX, 11.

Ad Ultimam dico, ea verba non esse B. Augustini sed Gratiani, qui sua verba cum verbis B. Augustini continuavit, ut sæpe facere solet. Legantur apud Augustinum lib. XV de Civ. Dei, c. 16. Præterea quod Gratianus dicit, bonum sensum habet; cum enim ait Ecclesiam addidisse quædam consilia perfectionis, et in eis numerat continentiam Clericorum, vult dicere, Ecclesiam imposuisse Clericis continentiam præcepto servandam, quæ aliqui solum erat consilium perfectionis. Nec enim credibile est tam ineptum fuisse Gratianum, ut putaverit continentiam non fuisse consilium perfectionis ante Ecclesie definitionem.

Alium Canonem profert Petrus Martyr in lib. de Celibatu et votis, ex epistola 87, alias 85. S. Leonis, ubi sic legimus: «Dicit enim Apostolo, ut inter alias Christianismi regulas is Episcopus ordinetur, quem unius uxoris virum fuisse aut esse constaret, tam sacra semper est habita ista præceptio, ut jam de muliere sacerdotis eligenda, eadem intelligatur servanda conditio; ne forte illa priusquam in matrimonium ejus veniret, qui aliam non habuisset uxorem, aliter viri esset experta conjugium.» Ex hoc loco duo deducit Martyr, posse fieri Episcopum, non solum qui habuerit, sed etiam qui habeat unam uxorem: et posse Episcopum uxorem ducere, si non habeat. At mira est impudentia hujus hominis; Nam idem Leo in epist. 84. ad Anastasium cap. 3 et 4. disertis verbis jubet, Episcopum ita unius uxoris virum esse posse, ut tamen ab illo perpetuo se contineat. Quod vero in quibusdam exemplaribus legitur: «De muliere sacerdotis eligenda,» mendum est manifestum. Sic enim legi debet, et legitur in codicibus melioribus: «De muliere sacerdotis eligendi.»

Argumentum Quartum Philippi. Continentia res est difficillima, nec omnibus datur; ut patet Matth. XIX: *Non omnes capiunt verbum hoc* (1). Ergo non debuit ita indifferenter omnibus Clericis imponi. Respondeo, sicut non omnium est donum continentie, ita nec omnes debent esse sacerdotes, sed solum ii, qui videntur hoc donum habere.

Sed Dices. Quid si aliquis putet se posse continere et postea experietur se non posse, quando ordines accepit?

Respondeo, illos habere donum continen-

tia, qui volunt et cupiunt continere: quibus autem Deus dedit velle, dabit etiam perficere si ipsi velint. Proinde nemo potest dicere se non habere donum, quod se habere putabat; nam illa voluntas continendi propter Deum est ipsum donum continentie. Ad hæc, nonne etiam conjugati sæpe coguntur, vel propter absentiam, vel propter ægritudinem longissimam conjugis, abstinere se ab uxore? et tamen non licet eis aliam uxorem ducere, quantumvis urantur æstu libidinis. Quod exemplum offert B. Augustinus lib. II de adulterinis conjugii, c. 19 et 20. contra eos, qui contra jus uxorem ducunt eo prætextu, quod continere non possint.

Adde, quod nemo est, qui continere non possit si velit, ut docent Patres, Tertullianus in fine lib. de Monogamia, Nazianzenus oral. 31. Basilus de Virgin. ultra medium, Chrysostomus et Hieronymus in cap. XIX Matth. et Augustinus lib. VI confess. cap. 14. Sed oportet remedia necessaria non negligere, quæ tria sunt: oratio, jejunium, et periculorum evitatio. Nam tentatio carnis vel oritur ex suggestione demonis, ut patet ex Antonio, Hilarione, Benedicto, et similibus, qui in eremo et perpetuis jejniis viventes, tamen tentabantur, et tunc necessaria est oratio, quia demon fortior nobis est, nec possumus eam vincere nisi auxilio fortioris, qui est Deus: propter hoc dicitur Sap. VIII: *Nemo potest esse continens nisi Deus det* (1). Vel oritur ex abundantia cibi et potus; nam cum natura accepit quod sufficit ad nutritionem reliquum convertitur in materiam generationis, inde nascitur pruritus carnis; et contra hoc necessarium est jejunium, ut carnis terat superhiam, potus cibique paritas. Vel denique oritur ex aspectu et colloquio feminarum; nam res visæ vel audite, si nature conveniant imaginationem naturaliter movent, et imaginatio appetitum. Hinc tot leges Conciliorum prohibentium Clericis feminarum contubernium; de quo etiam vide Basilium c. 3. Monast. const.

Cum igitur Lutheranis hæc tria abjecerint, videlicet, orationem Canonicarum horarum, jejunia omnia, et etiam feria 6. carnibus vescantur, ac demum quisque domi suæ mulierem habere velit, quid mirum si continere non possint? Certe Lutherus ipse in singulis prandis et cœnis, largissime epulabatur, et unum sextarium vini dulcis hauriebat, ut est

in epistola quadam ad finem operis Joannis Cochlaei de Vita Lutheri.

Argumentum Quintum et ultimum. Celibatus iste Clericorum prodigiosas libidines parit, mundum concubinis, et Ecclesiam scandalis replet.

Respondeo, falsum esse, quod celibatus ista pariat, sed abusus est celibatus, qui ista parit. Apostolus enim I. Cor. VII fructus celibatus esse dicit, cogitare quæ Dei sunt, sanctum esse corpore et spiritu, sine intermissione Domino assidere: Non igitur usus, sed abusus celibatus prodigiosas libidines parit. Si autem propter abusus res bonæ tollende essent, cœlum et terra etiam tollenda essent, quia eis quidam abutuntur, putantes esse Deos; necnon Decalogus tollendus esset, et omnia Sacramenta, quia etiam eis multi abutuntur. Ita respondet Gregorius Nazianzenus oral. in Basilium non procul a principio, illis qui execrantur Philosophiam naturalem, et scripta gentilium, propterea quod quidam eis abutuntur. Nec tamen admittimus tot esse concubinos et impuros inter Ecclesiasticos, quot hæretici dicunt, qui omnes alios ex se melientes, nullos putant esse castos. Certe plurimi sunt qui quotidie celebrant, et de quibus nulla mala suspicio auditur.

Præter hæc argumenta respondendum videtur etiam querimoniam Philippi: «Olim, inquit, Canones suspendebant sacerdotes, qui uxores duxissent, ab officio, vos autem suspenditis ab arboribus.»

Respondeo in primis, hinc sequi Lutherum, et alios qui post sacerdotium uxores duxerunt, suspensos fuisse ab officio ex sententia veterum Canonum, et ideo cum officio fungi voluerint, et tamen conjuges retinere, rebelles et contumaces fuisse adversus Ecclesiam, ac proinde merito ab arboribus suspendi potuisse. Dico præterea, Canones veteris Ecclesie, alios mitiores, alios severiores fuisse; Nam Concilium Neocæsariense canon. 4. jubet Presbyterum ordine moveri, si uxorem ducat; at Concilium Toletanum II, canon. 1. jubet sacerdotem, qui uxorem duxit, ut sacrilegii reum ab Ecclesia haberi extraneum, et Toletanum VIII. canon. 6. jubet ejusmodi homines recludi in monasteriis ut ibidem sub gravibus penitentiae oneribus usque ad finem vitæ degant. Adde ultimo, Presbyteros nunquam in Ecclesia tam seve-

(1) Sap. VIII, 21.

re puniri; qui uxores ducunt, ut Philippus dicit: sed quia post votum solemne ducunt, et proinde non uxores, sed concubinas sub conjugii nomine ducunt, et matrimonium simul ac sacerdotium polluant; cui intemperantiae cum etiam haeresim addunt, ac dicunt: vota non esse servanda, quid mirum si digni sunt, qui ab arboribus suspendantur.

Addamus Hieronymi testimonium lib. I. adversus Jovinianum: «Certe confiteris, inquit, non posse esse Episcopum qui in Episcopatu filios faciat, alioquin si deprehensus fuerit, non quasi vir tenebitur, sed quasi adulter damnabitur.» Haec ille. Porro adulterii poenam Hieronymi tempore, et quidem ordinariam, fuisse ultimum supplicium, patet ex epistola 49. ejusdem Hieronymi, de muliere septies icta; et ex lib. I. contra Jovinianum, ubi sic ait: «Quotidie merchorum sanguis effunditur, et inter ipsas leges, secures, ac tribunalia, flagrans libido dominatur.» Quare Hieronymi sententia, Episcopi liberis operam dantes, non solum suspendi possunt ab officio, sed etiam, ut adulteri, capite caedi. Sed jam ad Magdeburgenses veniamus.

CAPUT XXII.

Solvuntur argumenta Magdeburgensium.

Magdeburgenses Cent. IX, cap. 10, col. 540, 541 et 542, colligunt decem argumenta contra coelibatum Clericorum ex una epistola S. Udalrici Episcopi Augustani ad Nicolaum Papam, quae nuper excusa est Basileae, et inserta in illo opere, quod inscribitur, Orthodoxyologia sanctorum Patrum. Sed ex iis argumentis novem sunt eadem cum illis, quae jam solvimus, a Calvino et Melancthone proposita, unum solum solvendum superest, quod sumitur ex quadam miserabili narratione. Scribit enim iste sanctus Udalricus hanc historiam: «Beatus Gregorius Magnus Papa I, aliquando suo quodam decreto uxores sacerdotibus admittit. Deinde paulo post cum idem Gregorius jussisset ex piscina sua pisces aliquot capi, piscatores pro piscibus sex millia capitum infantium, suffocatorum repererunt; quam eadem infantium cum in-

telligeret S. Gregorius ex oculis fornicationibus vel adulteriis sacerdotum natum esse, continuo revocavit decretum, et peccatum suum dignis poenitentiae fructibus purgavit.» Hanc narrationem, quia vehementer odiosam reddit legem de coelibatu Clericorum, saepe alibi inculcant iidem Magdeburgenses, ut Centuria VI, cap. 7, colum. 388. et cap. 10, colum. 686.

Respondeo Primo, si quid valet hujus sancti Udalrici auctoritas, ea magis premi Lutheranos, quam nos. Nam in hac epistola fatetur, Romanum Pontificem esse capit omnium, et ei ab omnibus debere obedientiam. Item asserit, Pontificem debere cogere Presbyteros et Monachos, ne illo modo uxorem ducant, et si duxerint post votum continentiae, debere separari.

Dico Secundo, eam epistolam videri confictam; et confictam ab aliquo imperio defensore conjugii Ecclesiasticorum. Nam in primis tempora nullo modo coherent: nam S. Udalricus creatus est Episcopus anno Domini 924, ut Hermannus Contractus et Abbas Urspergensis docent, vel anno 903, ut dicitur scriptum esse in Chronico Augustano Ecclesiae; Nicolaus autem Papa I obiit anno 867, ut Onuphrius annotavit in libro de Romanis Pontificibus: Non ergo potuit scribere Episcopus Udalricus ad Papam Nicolaum, qui jamdudum obierat.

Dicent, scripsit fortasse antequam fieret Episcopus. At in principio epistolae se Episcopum vocat; praeterea conveniunt auctores, S. Udalricum 83 annos vixisse, 50 in Episcopatu, et 33 ante Episcopatum; ex quo sequitur eum natum esse anno Domini 870 vel 891. juxta alios, ergo inter obitum Nicolai, et ortum Udalrici sunt anni ut minimum tres; nam secundum alios sunt 24. Nisi ergo scripsit ipse antequam nasceretur, vel ad Nicolaum post ejus mortem, non potest esse epistola S. Udalrici ad Nicolaum.

Dicent: non esse Nicolaum I sed II, ad quem scribit S. Udalricus. At id minus fieri potuit; nam obiit S. Udalricus fere circiter centum annis ante initium Pontificatus Nicolai II, obiit enim S. Udalricus anno 953 vel 974, et Nicolaus II creatus est Papa anno 1059.

Dicent fortasse, duos esse Udalricos Episcopos Augustanos. Unum enim ponunt Magdeburgenses Centuria IX, cap. 10, col. 540, alterum Centur. X, cap. 10, col. 602. Sed priorem illum confinxerunt ipsi Centuriato-

res; non enim aliunde probant illum aliquando existisse quam ex epistola ad Nicolaum. Munsterus enim lib. III de Germania Catalogum recensens Episcoporum Augustanorum, nullum Huldericum vel Udalricum ponit ante S. Udalricum, qui vixit post tempora Nicolai, ut supra ostendimus. Quocirca Magdeburgenses illius prioris Hulderici, a se conficti, neque patriam, neque parentes indicant, neque auctorem ullum citant, qui de ejus Episcopatu testetur, ut in aliis facere solent.

Praeterea, quod iste auctor dicit S. Gregorium ademisse uxores sacerdotibus, falsum est, et magis adhuc falsum quod resciderit hujusmodi decretum. Quod vero in piscina Gregorii sex millia capitum sint inventa, falsissimum. Neo enim ullum exstat vestigium harum rerum in omnibus B. Gregorii operibus. Imo ipse lib. I, epist. 42, meminit decreti sui praedecessoris, qui jusserat, Subdiaconos Siculos separari ab uxoribus, et vivere coelibes, ut reliqui Subdiaconi in tota Ecclesia vivebant, et ibidem temperat rigorem decreti. Jubet enim permitti uxores Subdiaconis, qui eas duxerant ante ordinationem, sed non ordinari rursus alios nisi prius voverent continentiam. Itaque nihil ipse novi statuit, sed solum mitigavit rigorem sententiae sui praedecessoris.

Praeterea, si ex decreto Gregorii nata est illa caedes sex millium infantum, certe in Sicilia nata est, ad quam solum pertinet Gregorii decretum. Quomodo autem verisimile est paucissimos Subdiaconos Siciliae brevissimo tempore sex millia infantum genuisse? Et quomodo illa sex millia capitum ex Sicilia in Romanam piscinam Gregorii saltaverunt? Quomodo autem intellectum est illa esse capita filiorum Clericorum, non Laicorum? Denique cur de historia tam admiranda nihil scripsit Joan. Diaconus, Beda, Sigebertus, Ado, Freculphus, alique tam multi? Itaque non immerito suspicatur Staphilus, hanc epistolam confictam sub nomine S. Udalrici, in responsione ad factas dissensiones, quas inter Catholicos esse falso criminatur Illyricus, qui etiam addit Augustae inter opera S. Udalrici, nullam syllabam de hac re exstare.

De tota hac disputatione, vide Michaellem Medinam in libris quinque de continentia hominum sacrorum, Claudium Espencæum in

libris ejusdem argumenti, Jodocum Clichtovæum in libro de coelibatu Sacerdotum, Hosium in Dialogo de hac re, Ajalæ de traditionibus parte tertia, Didacum Payvam libro ultimo, Joannem Cochlaeum de votis contra Calvinum, Alphonsum a Castro libr. XIII de haesibus, verbo Sacerdotium, haeresi 4. Albertum Pighium controversia 15. Vide etiam solutiones aliorum argumentorum, quae huc etiam referri potuissent, infra lib. II de Monachis, cap. 29 et sequentibus.

CAPUT XXIII.

De Digamia.

Postrema restat quaestio, num Apostolica lege prohibitum sit, ne qui post primae uxoris obitum alteram duxit, ad sacros ordines admittatur. Tota autem controversia de verbis illis beati Pauli est: *Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum.* Et rursus: *Diaconi sint unius uxoris viri* (1). Tres autem ejus loci expositiones praecipue reperuntur.

Prima Lutheri est in libro de captivitate Babylonica, capite de ordinis Sacramento, et fustus in propositionibus de digamia Episcoporum, ubi docet, B. Paulum illis verbis solum prohibuisse scortationem, et adulteria, et sensus sit: «Oportet Episcopum esse unius uxoris virum,» id est, oportet Episcopum sola uxore legitima, sive una, sive pluribus esse contentum, non indulgere scortationibus; ita ut vocabulum viri, non significet maritum, sed aliquid commune ad maritum, et adulterum, et addit, non modo non esse prohibitam a Paulo pluralitatem uxorum successive, sed neque simul, nisi forte apud Gentiles propter scandalum: nam apud Iudeos, ubi erant consuetudo plures uxores ducendi, non existimat Lutherus interdictum fuisse Christianis Episcopis multas simul uxores habere.

Altera sententia est aliorum, qui existimant a Paulo prohiberi multitudinem plurium uxorum simul, non tamen successive. Ita docent Magdeburgenses, etsi aliqui rigi-

(1) I. Tim. III, 2 et 12: Tit. I, 6.

di Lutherani esse soleant, Cent. I, lib. II, c. 4, col. 451 et 452. et Calvinus in cap. III. prioris ad Timoth. et in caput. I. epistolæ ad Titum.

Tertia sententiâ Catholicæ Ecclesiæ est, quæ semper verba illa B. Pauli ita intelligenda esse docuit, ut prohibitum sit sacris ordinibus initiare eos, qui quovis modo bigami fuerint. Quam sententiâ probare possumus tribus argumentis.

Primo ex cap. V. prioris ad Timotheum, ubi de viduis legimus: *Vidua eligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit unius viri uxor* (1). Ex hoc enim loco refellitur in primis Lutheri sententiâ; nam eadem phrasi dicitur, unius viri uxor, et unius uxoris vir: certum autem est illud: *Unius viri uxor*, non posse significare, ut vidua non fuerit adultera, vel scortatrix; nam scortum non dicitur uxor, si ad adulterum aut scortatorem referatur, sed adultera, vel meretrix. Deinde continentia ab adulterio et scortatione, non solum requiritur in muliere quo tempore vir ejus vivit, sed etiam postea dum in viduitate degit, et tamen Paulus non loquitur hoc loco nisi de tempore quo vir ejus vidua vivebat; non enim dicitur uxor unius viri fuisse, nisi quando virum habebat. Igitur illis verbis: *Quæ fuerit unius viri uxor*, non potest significari ut eligatur vidua quæ non fuerit scortatrix, aut adultera, sed quæ unum solum maritum habuerit.

Ex eodem loco refellitur etiam sententiâ Centuriatorum, Calvini, Pomerani, et aliorum, qui volunt Paulum prohibuisse, ne habeat Episcopus vel Diaconus duas simul uxores. Nam (ut diximus) eadem phrasi, et in eadem epistola, et ab eodem Apostolo jubetur esse Episcopus unius uxoris vir, et vidua unius viri uxor. At nulla ratio permittit, ut Paulus jubere voluerit, ne vidua eligatur, quæ fuerit uxor multorum virorum simul; id enim frustra Paulus jussisset, cum nusquam, et nunquam fuerit ejusmodi usus, ut una mulier esset plurium virorum uxor. Habuerunt quondam Judæi multas uxores, ut etiam nunc habent Turcæ, at nunquam est auditum, ut una mulier plures maritos habuerit. Nam ut ait S. Augustinus lib. III de doctrina Christiana, cap. 42. Cur unus vir haberet plures uxores, ratio erat, ut plures filii nascerentur; at cur una mulier sit uxor plurium virorum, nulla esse potest ratio;

non enim pariet mulier nisi semel in anno, sive habeat unum, sive centum viros, imo meretrices nullos pariunt ordinarie.

Alterâ ratio ducitur ex tempore, quo hæc Paulus scripsit; nam eo tempore non erat consuetudo, neque apud Judæos, neque apud Gentiles, et multo minus apud Christianos, ut unus vir duas simul uxores haberet; proinde quod non fiebat, non erat cur tam serio prohiberetur. Et quidem quod Gentiles attinet, satis patet ex eo quod in Imperio Romano, quo tunc orbis terrarum regebatur, semper infamis et prohibita fuit polygamia plurium uxorum simul. Vide ff. de his qui notantur infamia lege prima. Item, Codice de incestis nuptiis, L. neminem, et ad L. Juliam, de adulteris, L. eum qui; Tametsi enim leges istæ paulo posteriores sint Apostolicis temporibus, tamen indicant prohibitionem polygamie, multo esse antiquiorem.

Primus, qui publica lege concessit polygamiam plurium uxorum simul, fuit Polyganius senior, ut Socrates refert lib. IV, c. 26. Sed non diu ea lex duravit, cum constaret, Imperatorem non alia de causa eam legem tulisse, quam ut tegeter intemperantiam suam.

Quod vero attinet ad Christianos, necnon etiam Judæos, ex Testamento novo facile colligi potest, non fuisse apud eos consuetudinem, ut quis duas uxores haberet; semper enim de conjuge in numero singulari loquitur Scriptura Testamenti novi. Matth. V: *Qui dimiserit uxorem suam*. Cap. XIX: *Si licet homini dimittere uxorem suam*. Et ibidem: *Omnis, qui reliquerit domum, vel agros, aut patrem, aut matrem, aut uxorem etc.* Lucæ XIV: *Qui non odit patrem, et matrem, et uxorem, et filium etc.* I. Corinth. VII: *Unusquisque suam uxorem habeat*. Item: *Alligatus es uxori, noli querere solutionem; solutus es ab uxore, noli querere uxorem*. Ad Ephes. V: *Unusquisque uxorem suam, sicut seipsum diligit* (2). Quin etiam Lucæ I. legimus, Zachariam uxore sterili usque ad senectutem permanente, non tamen superduxisse alteram, quod haud dubie fecisset, si eo tempore id fieri licuisset. Scribit quidem Josephus lib. XVII. antiquit. cap. 2. Herodi Regi novem uxores fuisse: At privati homines etiam apud Judæos jamdudum desiderant plures uxores accipere.

Tertia ratio est auctoritas Patrum, qui semper hunc locum de monogamia ita intellexerunt, ut non liceat eum Episcopum vel Diaconum creari, qui duas uxores, etiam diversis temporibus, habuerit. Tertullianus lib. I ad uxorem: «Quantum fidei detrahant, quantum obstrepent sanctitati nuptiæ secundæ, disciplina Ecclesiæ, et præscriptio Apostoli declarat, cum digamos non sinit presidere, cum viduam allegi in ordinationem, nisi univiram non concedit.» Neque dubium est, quin perdigamos intelligat eos, qui duas uxores habuerunt, non simul, sed unam post alteram; nam de hac digamia in toto libro loquitur. Hortatur enim uxorem suam, ut se mortuo non ineat secundas nuptias. Similia habet in lib. de monogamia, et in libro de exhortatione castitatis. Neque his repugnat, quod idem Tertullianus in libro de monogamia Catholicis objicit, digamiam Sacerdotum: «Quot, inquit, ex digamia præsidet apud vos?» Nam vel aliqui digami ex dispensatione præsidebant: vel certe aliqui, qui alteram habuerant ante Baptismum, qui multorum opinione non habebantur digami, etsi apud alios, in quibus Tertullianus erat, digami censerentur: vel tandem vitio et abusu id fiebat; nec enim defendimus, nunquam esse factum id quod fieri non debere dicimus.

Epiphanius hæres. 59. Catharorum: «Quæ ad sacerdotium tradita sunt, propter eminentiam celebrationis sacrorum, ea æqualiter ferri ad omnes putaverunt, cum audierit, quod oportet Episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, continentem similiter et Diaconum, et Presbyterum. Revera enim non suscipit sancta Dei prædictio post Christi adventum eos, qui a nuptiis, mortua ipsorum uxore, secundis nuptiis conjuncti sunt, propter excellentem sacerdotii honorem, ac dignitatem, et hæc certo, sancta Dei Ecclesia cum sinceritate observat.» Hæc ille. Ubi apertissime loquitur de digamia plurium uxorum successiva, cum eos digamos appellet, qui mortua uxore, aliam ducunt, et cum Catharos reprehendat, qui ex hoc loco Pauli etiam Laicis interdicebant secundas nuptias.

Ambrosius lib. X. epist. 82. ad Ecclesiam Verecellens. tractans hunc locum Pauli: Unius uxoris vir: «Qui, inquit, conjugium iteraverit, culpam non habet coinquinati, sed prærogativa exiit Sacerdotis.» Hæc ille. Ubi apertissime rejicit Lutheri atque Calvinii

sententiâ, qui volunt ab Apostolo prohiberi vel duas simul uxores, vel adulteria; hæc enim qui admittunt, culpam habent coinquinati, et non solum prærogativa exiunt Sacerdotis. Similia habet Ambrosius lib. I de officio, cap. ult. et lib. de dignitate sacerdotali, cap. 4.

Hieronymus in commentario primi capitis epistolæ ad Titum, per unius uxoris virum monogamum intelligit. Quod autem monogami nomine intelligat eum, qui nec simul, nec successive plures habuerit, perspicuum est ex illis verbis: «Apostolus, inquit, de Episcopis et Presbyteris hæc præcipiens utique in cæteris relaxavit, non quod horietur ad secunda matrimonia, sed quod necessitati carnis indulgeat.» Hæc ille. At certe non indulget Apostolus Laicis ut fornicentur, aut duas simul uxores ducant, sed solum, ut uxore defuncta, iterum ineamt matrimonium; Igitur hoc ipsum Sacerdotibus prohibet, ne plures etiam successive uxores habeant.

S. Augustinus lib. de bono conjugali, cap. 48. tractans hunc locum; Unius uxoris vir: «Non absurde, inquit, visum est, eum qui excessit uxorum numerum singularem, non peccatum aliquod commisisse, sed normam quamdam Sacramenti amississe non ad vitæ bonæ meritum, sed ad ordinationis Ecclesiasticæ signaculum necessariam.» Hæc ille. Ubi cum dicit, numerum singularem uxorum excedere, impedimentum esse ordinationis, nec tamen esse peccatum, aperte indicat, se loqui de multitudine uxorum non uno tempore, sed diverso. Nam eodem tempore plures habere Christiano nullo modo licet ex Augustini sententiâ: sic enim loquitur idem Augustinus lib. XX. contra Faustum, c. 47: «Quid, inquit, tandem criminis est, quod de pluribus simul habitis uxoriibus, objicitur sancto viro Jacob? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi causa illis mulieribus utebatur. Si morem, illo tempore, atque in illis terris hoc facilitatebatur, si præceptum, nulla lege prohibebatur; nunc vero cur crimen est, si quis hoc faciat, nisi quia, et moribus et legibus non licet?» Idem quoque habet in libro de bono conjugali, c. 7. et lib. III de doctrina Christiana, cap. duodecimo.

Sanctus Joannes Chrysostomus hom. 2. in epist. ad Titum: «Castigat, inquit, hoc ipso etiam impudicos, dum non eos permittit post secundas nuptias ad Ecclesiæ regimen, dig-

(1) I. Tim. V, 9. — (2) Matth. V, 31; XIX, 2 et 27; Luc. XIV, 26; I. Cor. VII, 2 et 27; Eph. V, 33.

nitatemque Pastoris assumi; nam qui de-
functæ uxori benevolentiam nullam servasse
deprehenditur, quo pacto hic Ecclesiæ præ-
ceptor esse optimus poterit? Nostis enim
perfecto omnes, quod etsi per leges secundæ
nuptiæ permittuntur, multis tamen ea res
accusationibus patet. Nullam ergo occasio-
nem præbere subjectis præsumit vult. » Hæc
ille. Ubi clarissime significat, unius uxoris
virum a B. Paulo dici eum, qui post obitum
primæ uxoris, secundam non duxit, quo mo-
do exponunt etiam cæteri, tum Græci, ut
Theophylactus et (Ecumenius, tum Latini,
Sedulius, Anselmus, Primasius, Haymo, S.
Thomas, et cæteri in comment. hujus loci.
Idem etiam disertis verbis docent veteres
summi, sanctissimique Pontifices; Siricus
in epist. 1. ad Himericum, cap. 11. Leo I
in epist. 85. alias 88. ad Episcopos Africae,
cap. 1. Gelasius I in epist. 1. ad Episcopos
Lucanie, Bruttii, et Sicilia, c. 3. Hilarius in
Concilio Romano; et Innocentius in epist.
22. Unus est Theodoretus, quantum legere
potui, ex omni numero veterum, qui per
unius uxoris virum intellexerit eum, qui
duas aut plures simul uxores non habet; ita
enim exponit in commentario cap. 3. prioris
epistolæ ad Timotheum; sed non est tanta
ejus auctoritas, ut tot sanctis Pontificibus,
et omnibus aliis Patribus anteponi debeat.

His accedit Quarto et ultimo lotius Eccle-
siæ consuetudo. Nam, ut Innocentius scribit
in epist. 22, cap. 1. in toto Oriente et Occi-
dente hoc servabatur, quod etiam nunc ser-
vari videmus, ut bigami non ordinentur.
Neque solum ubique, sed etiam semper hoc
servatum esse, planum esse potest ex Leone
epist. 88. ad Afros, ubi dicit, semper hoc esse
servatum; necnon ex eo, quod hujus rei
mentio fit in Canonibus Apostolorum, can.
17. et 18. et in antiquissimis Conciliis, ut
Neocesariensi, can. 8. et Nicænum I, teste
Ambrosio in epist. 82. Deinceps etiam sem-
per esse servatum, patet ex decreto Gratiani,
dist. 26. et ex decretalium volumine, tit.
de digamis, ubi multa ponuntur testimonia
Pontificum, et Patrum diversarum ætatum:
Quod autem semper et ubique servatum est,
sine dubitatione ulla ab Apostolica traditione
descendit.

CAPUT XXIV.

Solvuntur objectiones Lutheri.

Sed jam ad argumenta Lutheri respon-
deamus. Prima Objectio. Apostolus jubet,
Episcopum eligi irreprehensibilem, sive, ut
ad Titum loquitur, sine crimine, quod est
Græce ἀνεπίλητος. Is autem est ejusmodi, qui
non potest palam argui alicujus criminis.
Explicavit vero statim Apostolus, quæ sint
crimina, quibus carere debet Episcopus, et
ait: Unius uxoris vir, filios habens fideles.
Igitur unius uxoris vir, non significat monogamiam,
quæ opponitur polygamia plurium uxorum successive,
quæ nunquam fuit crimen, sed eam, quæ opponitur fornicationi
et adulterio, quæ vera sunt crimina.

Respondeo, potest hoc loco nomine criminis
non solum peccatum intelligi, sed quid-
quid ab hominibus reprehendi solet; neque enim
sola peccata reprehenduntur, sed etiam ea,
quæ signum præbent incontinentiæ, aut
alterius vitii: talem autem, esse quamlibet
bigamiam certissimum est. Nam ideo in
Concilio Neocesariensi, can. 7. prohibentur
Sacerdotes interesse nuptiis digamorum,
et etiam apud Gentiles bigami Pontifices esse
non poterant, ut Tertullianus refert, lib. I.
ad uxorem, et Servius in illud IV. *Æneidos*.

Huic nui forsan potui succumbere culpæ.

« Culpæ, inquit, propter antiquum ritum,
quo repellentur a sacerdotio bis nuptiæ. »

Apostolus igitur vult, Episcopum nullius
rei, quæ malam speciem præ se ferat, apud
homines posse notari, et ideo monogamum
esse jubet. Ita hunc locum Chrysostomus
exponit; possumus tamen nomine criminis
intelligere etiam peccatum grave ac lethale,
ut vult. S. Augustinus tractat. 41. in Joannem,
et lib. I. contra duas epistolæ Pelagianorum,
cap. 14. sed si ita accipiamus nomen criminis,
non debemus exponere verba sequentia
B. Pauli, quasi iis explicetur quid sit,
esse irreprehensibilem, sive sine crimi-

ne; sed ita, ut eis declaretur, Episcopum
non solum sine crimine esse debere, sed
etiam multis præclaris dotibus ornatum, ut
monogamia, sobrietate, doctrina etc.

Secunda obiectio. Si Episcopus monogamus
esse deberet, aut ratio hujus rei esset
moralis, videlicet ob majorem continentiam,
aut certe spiritualis sive mystica, videlicet
ob significationem conjugii unius Christi cum
una Ecclesia; at neutrum dici potest. Nam
si ratio esset moralis, multo magis require-
retur in Episcopo ne esset adulter, aut con-
cubinarus, quam ne esset bigamus, et tamen
videmus adulteros, et concubinaros non
repelli a sacerdotio, digamos autem repelli;
Si vero ratio sit mystica, multa sequuntur
absurda. Nam in primis cæteræ dotes
Episcoporum, quæ a Paulo numerantur,
omnes sunt morales, ut sobrietas, et
hospitalitas, doctrina, et cæteræ. Cur
non etiam ista erit moralis: unius uxoris
vir?

Secundo, si ideo Episcopus debet esse monogamus,
quia ejus conjugium significat matrimonium
Christi cum Ecclesia, igitur etiam Laici
debeant esse monogami, quia eorum quoque
conjugium significat Christi conjugium.

Tertio, si illa est ratio, igitur debet
Episcopus ducere virginem, et eam semper
virginem conservare; ita enim Christus
fecit.

Quarto, debet Episcopus priorem uxorem
repudiare, et posteriori adherere. Nam
Christus, Synagoga repudiata, adhesit Ecclesie,
quocirca Episcopus, ut Christum imitetur,
non monogamus, sed bigamus erit.

Quinto, debet idem Episcopus necessario
uxorem habere, eaque ne ad punctum
quidem temporis carere; Christus enim Ecclesia
sponsa sua nunquam caret.

Respondeo, rationem, cur Episcopi, Presbyteri,
et Diaconi debeant esse monogami,
partim esse moralem, partim mysticam;
tametsi enim multe rationes reddi solent a
Patribus, tamen omnes revocantur ad duas
illas in argumento adversarii notatas. Una
igitur causa est moralis, videlicet minor
suspectio incontinentiæ, sive perfectior
continentia. Hanc reddit Tertullianus locis
citat, et Chrysostomus in commentario loco-
rum B. Pauli; atque ad hanc revocatur
causa, quam reddit Epiphanius hæresi 59. ubi
dicit, monogamum esse debere Episcopum

ob excellentiam sacerdotii. Ad eandem
revocari potest ea, quam reddidit Ambrosius,
lib. I de officiis, cap. ult. ubi dicit, monogamum
esse debere Episcopum, ut liberius
hortari possit homines ad continentiam.

Alterâ causa est mystica, videlicet perfecta
significatio conjugii Christi cum Ecclesia,
qui enim secundam uxorem duxit, significat
quidem conjugio suo Christi conjugium,
sed non ita perfecte, ut is, qui unam
solum habuit; non enim significat, Christum
ita esse unius Ecclesiæ sponsum, ut numquam
habuerit aliam.

Dices, peccat igitur, qui secundam uxorem
ducit; nam falsum significat, Christum
videlicet plurimum esse sponsum Ecclesiarum.
Respondeo, id non sequi. Nam secundæ nuptiæ
non sunt institutæ ad significandum,
Christum bis maritum esse, ideoque id non
significat, quamquam nec significat enim
esse ita unum unius, ut non habuerit aliam,
sed simpliciter significant ipsam conjunctionem
unius cum una presentii, quidquid fuerit
de præterito. Itaque nuptiæ digamorum
nihil falsi significant, sed earent quadam
perfectione significationis, quam habent nuptiæ
monogamorum. Atque hanc causam reddunt
sanctus Augustinus libro de bono conjugali,
cap. 18. et sanctus Leo in epist. 88. ad Afros,
et huc etiam pertinet ratio illa Epiphanius
de excellentia sacerdotii.

Ut igitur respondeamus ad singulas partes
objectionis: Si ratio, inquit, moralis est,
igitur majori ratione prohibentur adulteria
et concubinalus, quam digamia.

Respondeo, prohiberi quidem etiam ista;
non enim voluit adulteros, aut concubinaros
Episcopos eligi, qui jussit eligi homines sine
crimine, irreprehensibiles, sobrios, castos
etc. sed tamen negamus magis ista prohiberi,
quam digamiam in Episcopo deligendo.
Nam ista prohibentur una solum ratione
et ea non primaria: digamia vero duabus
rationibus prohibetur. Quod autem primaria
ratio non sit illa moralis, ob signum incontinentiæ,
sed altera mystica ob significationem,
patet ex eo, quod digami censentur
etiam illi, qui unam uxorem habuerunt, sed
viduam, vel alio modo corruptam, ut constat
ex citatis locis canonum Apostolorum,
Concilio Neocesariensi, Innocentii, Leonis, et
aliorum, ac præterea etiam longe turpius
sit concubinatus, quam digamia, tamen digamia
ex natura sua signum est incontinentiæ
magis diuturnæ, firmitusque inherentiæ.